

In memoriam
John H. Elliott (1930-2022)

J. H. Elliott, Sir John, *Regius Professor* d'història emèrit a la Universitat d'Oxford i doctor *honoris causa* per la Universitat de Barcelona, nascut a Reading el 23 de juny de 1930, va traspasar a Oxford el 9 de març de 2022.

En la seva *lectio* en l'acte d'investidura com a doctor *honoris causa* celebrat l'1 de febrer de 1994 (el primer doctorat honorari en Història d'entre els nombrosos que va rebre d'universitats espanyoles, britàniques i italianes), John Elliott va rememorar les seves vivències a Barcelona entre els anys 1953 i 1956. De manera particular va mencionar la seva estreta relació amb Jaume Vicens Vives i els seus deixebles, amb qui va compartir inquietuds historiogràfiques i discussions en la preparació dels números de l'*Índice Histórico Español*, fundat per Vicens i vinculat a la Universitat de Barcelona, el qual li ha dedicat una nota necrològica en el seu número 134, del 2021. I, més significativament, va manifestar que aquelles vivències, discussions i recerques van tenir per a ell un caràcter intensament formatiu com a historiador i el van ajudar a definir la seva convicció sobre l'obligació moral de l'historiador envers la veritat històrica. Força anys després, en el llibre *Haciendo historia* (2012) renovà l'apreciació sobre les lliçons obtingudes d'aquelles experiències barcelonines.

El professor Pere Molas Ribalta, padrí en la investidura, va formular en la seva *laudatio* unes valoracions elogioses sobre la significació dels llibres que J. H. Elliott havia publicat fins aleshores (citats aquí per les seves traduccions): *La España imperial, 1469-1714* (1965), *La revolta catalana, 1598-1640* (1966), *Europa dividida, 1559-1598* (1973), *Richelieu y Olivares* (1984), *Un palacio para el rey. El Buen Retiro y la corte de Felipe IV*, juntament amb Jonathan Brown (1985; edició actualitzada, 2016), *El Conde Duque de Olivares. El político en una era de decadencia* (1990), l'edició dels *Memoriales y cartas del conde duque de Olivares*, amb José Francisco de la Peña (1978-1981; completada posteriorment amb un nou volum, en col·laboració amb Fernando Negrodo del Cerro i altres autors, 2021), així com les seves aportacions als debats sobre la crisi del segle XVII a les pàgines de la revista *Past and Present*, del consell editorial de la qual Elliott era membre des del 1958 i va ser president honorífic el 2013. Les ajustades valoracions del professor Molas, que cità també diversos articles significatius d'Elliott, es referien primerament a la seva pròpia experiència com a lector i en segon lloc, per extensió, a la configuració d'una obra d'una gran riquesa que exercia una poderosa influència en la historiografia catalana, espanyola i internacional sobre l'edat moderna (*Pedralbes* va publicar la *laudatio* i la *lectio* en el seu número 24, 1994, pp. 15-26).

Desenvolupada al llarg d'una dilatada trajectòria en les successives etapes a la Universitat de Cambridge (1956-1967), el King's College de Londres (1968-1973), l'Institute for Advanced Study de Princeton (1973-1991) i Oxford (del 1991 en endavant), la seva obra va continuar amb altres títols d'envergadura, com ara *El mundo de los validos*, coordinat juntament amb L. W. B. Brookliss (1999), *Imperios del mundo atlántico. España y Gran Bretaña en América, 1492-1830* (2006) i *Catalans i escocesos. Unió i discòrdia* (2018), a més de volums recopilatoris d'articles. En la seva ambició temàtica, aquests títols signifiquen la materialització de la història comparativa, gènere que, després de la notable revaloració del gènere biogràfic aconseguida amb la biografia política del comte duc, va esdevenir la seva principal preocupació analítica, l'eficàcia de la qual ja havia quedat manifesta en el mencionat *Richelieu y Olivares*, que va resultar tan revelador. Al mateix temps, promogué la

historia atlàntica i prosseguí amb el seu interès per la vida cortesana i la història de l'art, notablement en els catàlegs de tres exposicions que es van fer al Museu del Prado, «Velázquez, Rubens y Van Dick. Pintores cortesanos del siglo XVII» (1999), «La almoneda del siglo. Relaciones artísticas entre España y Gran Bretaña, 1604-1655» (2002) i «La pintura de los reinos. Identidades compartidas en el mundo hispánico» (2010), en noves col·laboracions amb Jonathan Brown i altres especialistes. Darrerament havia començat un estudi comparatiu sobre els imperis espanyol i portuguès.

Entremig d'aquesta fecunda producció, John Elliott va sovintejar les estades a Barcelona i les col·laboracions amb aquest Departament i actualment Àrea d'Història Moderna. El 1993 va pronunciar la conferència inaugural del Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya, «Catalunya dintre d'una Europa de monarquies compostes» (*Pedralbes*, núm. 13, 1993, vol. I, pp. 11-23), en la qual aprofundia el seu tractament de Catalunya en el marc polític europeu, un marc ara definit per la noció de monarquia composta que l'any anterior ell acabava d'establir en un article molt influent a *Past and Present*. La nostra revista va incloure una altra col·laboració seva, en el número monogràfic dedicat a la Pau de Westfàlia: «Europa después de la Paz de Westfalia» (*Pedralbes*, núm. 19, 1999, pp. 131-146). I John Elliott impartí la primera conferència sobre història moderna que es va fer en la nova Facultat de Geografia i Història, situada en el Campus del Raval, «Dos imperios en contraste: la presencia española y británica en América», el 10 de novembre de 2006, en una aula magna que el públic omplia de gom a gom.

Recelós de tot determinisme (geogràfic o econòmic) i de tot excepcionalisme (català, espanyol o anglès) en les explicacions històriques, presents com estaven en l'ambient historiogràfic en el qual es va formar, John Elliott veia en la capacitat d'acció humana la força més efectiva per a la causalitat històrica i, en conseqüència, argumentava l'autonomia de la història política, degudament contextualitzada. Al mateix temps, però, no va deixar d'assenyalar el pes de la contingència i d'allò imprevist en el curs dels afers humans.

De maneres elegants i tracte cortès i afable, dotat d'un estil de redacció amb una qualitat singular i un gust exquisit per l'art, John H. Elliott

va mostrar sempre un interès especial pels joves investigadors i pels seus treballs. Dedicat a la feina fins al final, sempre acompanyat per la seva esposa, Oonah, i convençut del paper de la història per a una bona formació de la ciutadania, Sir John ha estat una de les figures internacionals més grans de la nostra disciplina en els últims temps.